

Perpinyà i Girona, avui: la llengua, la literatura

Francesc Feliu, Alà Baylac-Ferrer, Míriam Sellés (ed.)

Alà Baylac-Ferrer, Francesc Feliu i Míriam Sellés (eds.)

Perpinyà i Girona, avui. La llengua, la literatura

OBSERVATORI DE LES LLENGÜES
D'EUROPA I DE LA MEDITERRÀNIA

UNIVERSITAT DE GIRONA
2024

{linguaemundi 7

 Universitat
de Girona

 Documenta
Universitaria

CIP 804.99(448.9)(063) PER

Perpinyà i Girona, avui. La llengua, la literatura :

Observatori de les Llengües d'Europa i de la Mediterrània, Universitat de Girona 2024 / Alà Baylac-Ferrer, Francesc Feliu i Míriem Sallés (eds.). – Girona : Universitat de Girona - Edicions

UdG : Documenta Universitaria, maig 2026. – 1 recurs en línia (158 pàgines) : il·lustracions,

taules, gràfics ; cm. – (Linguaeundi ; 7). –

Comunicacions de dos seminaris, el primer duia per títol "Empordà i Rosselló, avui. Confluències i decalcatges en la llengua i les relacions humanes"

(Perpinyà, 1 i 2 de març de 2024) i el segon titulat "El rossellonès literari" (Girona, 30 i 31 de maig de 2024). – Descripció del recurs: 10 de juny 2026

ISBN 978-84-8458-796-5 (Universitat de Girona).

ISBN 978-84-9984-745-0 (Documenta Universitaria)

I. Baylac-Ferrer, Alà, 1965- , editor literari II. Feliu, Francesc, editor literari III. Sallés, Míriem, editor literari IV. Universitat de Girona. Observatori de les Llengües d'Europa i de la Mediterrània

V. Empordà i Rosselló, avui. Confluències i decalcatges en la llengua i les relacions humanes (2024 : Perpinyà, França) VI. El rossellonès literari (2024 : Girona, Catalunya) 1. Literatura catalana – França – Catalunya Nord 2. Català – Dialectes – França – Catalunya Nord 3. Rossellonès 4. Català – Context 5. Llibres electrònics

CIP 804.99(448.9)(063) PER

Amb el suport del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, corresponent a l'ajut per a la concessió de les subvencions pluriennals Eurodistricte per al desenvolupament de projectes de cooperació a l'Espai Català Transfronterer, amb el títol *Els estudis catalans transfronterers: De Perpinyà a Girona i viceversa*, referència PRE175/23/000029, concedit per resolució de 02.11.2023, i per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) i el Departament de Recerca i Universitats de la Generalitat de Catalunya, corresponent a l'ajut per a donar suport a l'activitat científica dels grups de recerca de Catalunya (SGR 2022-2024), amb el títol *Llengua i literatura catalanes: història, memòria i identitat*, referència 2021SGR01147, concedit per resolució de 31.03.2023.

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Agència
de Gestió
d'Ajuts
Universitaris
i de Recerca

Generalitat de Catalunya
Departament de Recerca
i Universitats

Observatori de les Llengües d'Europa i de
la Mediterrània Universitat de Girona

© del disseny de la coberta: Documenta Universitaria

© de la imatge de la coberta: Foto de Maxence Bouniort a Unsplash

© de l'edició: Universitat de Girona - Edicions UdG

© de l'edició: Documenta Universitaria

© del text: els seus autors i les seves autores

ISBN: 978-84-8458-796-5 (UNIVERSITAT DE GIRONA)

ISBN: 978-84-9984-745-0 (Documenta Universitaria)

DOI: 10.33115/b/9788499847450

Girona, maig 2026

Producció editorial — Documenta Universitaria

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons
(CC BY-NC-SA 4.0). La llicència completa es pot consultar a:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Universitat
de Girona

Documenta
Universitaria

@DocUniv
documentauniversitaria.com

ÍNDEX

Preàmbul	7
Alà Baylac-Ferrer i Francesc Feliu	

Una comunitat cultural a banda i banda de la frontera

Dinàmica socioeconòmica de l'espai català transfronterer	13
Jaume Feliu	

La situació sociolingüística actual de la Catalunya Nord	27
Alà Baylac-Ferrer	

L'impacte de l'aplec per replantar la llengua amb classes i revistes entre els alumnes de primària a Catalunya Nord	45
Míriam Almarcha París	

L'OPLC, Oficina Pública de la Llengua Catalana	53
Lluís Dagues	

Aspectes de llengua

Rellevància lingüística dels estudis (micro)dialectals: varietats de català transfrontereres	65
Carla Ferrerós Pagès - Francesc Roca Urgell	
Sobre la sil·labificació de les vocals altes	77
Pep Serra	
Apunts i reflexions toponímiques de la Catalunya del Nord estant	95
Rémy Farré Salvatella	

Qüestions de literatura

Simona Gay (1898-1969), etnopoeta de mena	103
Miquela Valls Robinson	
La llengua a la Catalunya del Nord: discursos i poemes metalingüístics al segle XIX	111
Estel Aguilar Miró	
El lloc de Renada-Laura Portet en la literatura catalana contemporània	141
Irene Muñoz i Pairet	

RELLEVÀNCIA LINGÜÍSTICA DELS ESTUDIS (MICRO) DIALECTALS: VARIETATS DE CATALÀ TRANSFRONTERERES

Carla Ferrerós Pagès - Francesc Roca Urgell

(Universitat de Girona)

1. Introducció

Les àrees transfrontereres solen tenir particularitats des d'un punt de vista sociolingüístic, sobretot perquè la presència de la frontera sol implicar un augment en el nombre de llengües en contacte. L'àrea nord-est del territori catalanoparlant està dividida entre un estat que té com a llengua dominant l'espanyol i un altre que té com a llengua dominant el francès, i en cada un d'aquests territoris administratius el tractament i la situació de les llengües que s'hi parlen és diferent. Al nord de la frontera, el català hi té una presència menor i el francès hi és la llengua dominant i l'única oficial. Al sud, el català es fa servir en força més àmbits, però l'espanyol és la llengua no marcada en moltes

interaccions socials. També hi ha diferències relacionades amb altres llengües presents al territori: pel que fa a les llengües de signes, al nord es fa servir la francesa, i al sud la catalana (que a més té estatus d'oficialitat). Sobre les llengües d'immigració, al sud les més presents són l'amazic i l'àrab d'àrja mentre que al nord no en tenim dades equivalents, i això és revelador del tractament de les llengües a banda i banda.

En aquesta àrea transfronterera no només hi ha diversitat de llengües en contacte, sinó que hi ha diferències en les varietats de la mateixa llengua que és present a tots dos costats: el català del Rosselló i el català septentrional. Cap de les dues es correspon amb la llengua estàndard, que es basa en el dialecte del català central. La variació lingüística, ja ho sabem, és una riquesa: totes les varietats són aptes per a les mateixes funcions, i el fet que una sigui la base de l'estàndard no té res a veure amb el codi sinó amb factors extralingüístics que són conseqüència de les relacions de poder que s'estableixen entre diferents grups humans. Tot i així, els lingüistes podem arribar a reproduir els desequilibris que se'n deriven en les nostres recerques.

La llengua és un sistema lingüístic parlat per tots els membres d'una comunitat i com a tal es tracta d'un concepte abstracte perquè no tots parlem de la mateixa manera. La noció de dialecte s'acosta més a allò que efectivament fan servir els parlants, tot i que continua situant-se en un nivell d'abstracció (menor). L'única llengua real correspon als sistemes lingüístics de cada parlant (que, evidentment, tenen graus de coincidència elevats). És per això que l'estudi de la variació ens permet arribar a una comprensió més profunda de com són aquests sistemes i, per tant, ens acosta una mica més a entendre com funciona la capacitat del llenguatge. L'objectiu d'aquest article és mostrar que l'anàlisi de microvariacions dialectals contribueix a aquesta comprensió i per assolir-lo, es descriurà un tret vinculat a varietats septentrionals de català: el dels elements possessius que no es flexionen en gènere.

2. Un exemple de variació: els elements possessius defectius en gènere en varietats septentrionals de català

En català, els possessius es distribueixen en dues sèries: l'àtona (*mon germà*) i la tònica (*el meu germà*). En aquest sentit és com altres llengües romàniques com el francès i l'espanyol, però la coincidència és força limitada, ja que el funcionament del possessiu tònic resulta molt més proper al de les que tenen una sola sèrie de possessius com per exemple el portuguès o l'italià. Això és així perquè el possessiu àton té uns usos molt restringits: es fa servir en algunes varietats davant de noms de parentiu i d'expressions protocol·làries com *son pare* o *sa majestat* o en expressions fixades com *en ma vida* (Brucart, 2002, p. 1501; IEC, 2016, p. 608).

L'anàlisi detallada de les varietats dialectals mostra que la situació dels possessius en català és més complexa. En algunes varietats del nord del territori catalanoparlant hi ha una forma de possessiu que es fa servir igual en masculí i en femení:

- (1) el meu pare
 la meu mare

Veny (1982 [2020], p. 49-50) dona aquest ús del possessiu com a característic del rossellonès i Veny i Massanell (2015, p. 157, 178) el situen, a més, en el català septentrional de transició. Hem detectat que l'ús d'aquestes formes de possessiu, però, arriba més al sud de la zona etiquetada com a transició (Ferrerós i Roca, 2023).

En aquest estudi anterior (Ferrerós i Roca, 2023) hem mostrat que, des d'un punt de vista semàntic, aquesta forma de possessiu sense marca de femení s'especialitza en certs tipus de possessions, i hem pogut determinar que es fa servir

amb noms de parentiu, amb el sintagma *casa meu* i amb noms que expressen altres tipus de relacions personals:

- (2) la meu germana
 casa meu
 la meu millor amiga
 la meu companya de feina

També es pot fer servir, encara que menys, amb noms que no designen referents humans:

- (3) Has vist les meus ulleres?
 La seu mà és més petita que la meva.
 Cada cotxe té les seus rodes a lloc.

L'ús de la forma defectiva del possessiu és una manera d'expressar gramaticalment la noció d'inalienabilitat (és a dir, de possessions considerades intrínsecament del posseïdor), i aquesta inalienabilitat es concebria com un continuïum que inclou, en aquest ordre, les relacions de parentiu i la casa (o la família), les relacions personals que van més enllà de l'àmbit familiar, els elements o objectes vinculats a l'esfera personal, les parts del cos i, més en general, les relacions de part-tot.

Els possessius defectius en gènere poden alternar amb la forma flexionada en femení en els mateixos contextos. Així, un mateix substantiu, el referent del qual es pot percebre com a lligat amb el posseïdor més o menys intrínsecament, és susceptible d'aparèixer amb una forma de possessiu o amb l'altra:

- (4) la meu companya de feina + proper
 la meva companya de feina - proper

L'alternança es relaciona amb la gradació en les relacions d'inalienabilitat: com més proper al posseïdor és (i se'n percep) el referent del nom, més es fa servir el possessiu defectiu en gènere.

En alguns casos, l'ús d'una forma o altra de possessiu pot donar lloc a matisos semàntics diferents; de fet, com més elevat és el grau d'inalienabilitat, més diferència semàntica vehicula l'ús d'una forma o l'altra: un sintagma com *casa*

meu (amb el nom anteposat al possessiu) és ambigu entre la interpretació ‘habitatge’ i la interpretació ‘la meua família’. En canvi, segons el que nosaltres hem pogut determinar, en les varietats septentrionals el sintagma *casa meua* s’interpreta preferiblement com a l’edifici:

- (5) a. A casa meu sempre posem picada al rostit. ‘la família’
 ?A casa meua sempre posem picada al rostit.
 b. Vaig a casa meu i torno. ‘habitatge’
 Vaig a casa meua i torno.

Finalment, cal esmentar que el possessiu femení *meu* no pot aparèixer amb tots els noms. En general, els substantius que tenen una estructura argumental complexa, com els noms deverbals o els noms de representació, no l’admeten en les interpretacions d’agent o tema:

- (6) a. *la teu demostració *teu* = AGENT
 b. *la teu fotografia *teu* = AGENT O TEMA
 la teu fotografia *teu* = POSSEÏDOR

A Ferrerós i Roca (2023) també descrivim com el possessiu defectiu en gènere, a més d’especialitzar-se en un determinat tipus de relacions semàntiques, no té un comportament sintàctic igual que el possessiu flexionat. Ho resumim a continuació.

- A diferència de la forma flexionada, aquest possessiu defectiu sempre és prenominal, mentre que la forma flexionada en gènere pot aparèixer en posició prenominal o postnominal:

- (7) a. la seva filla
 la filla seva
 b. la seu filla
 *la filla seu

És per això que no apareix en els contextos exclusius del possessiu postnominal: amb lectura emfàtica o contrastiva

(8a), en sintagmes coordinats (8b), amb modificació (8c) o en construccions vocatives (8d):

- (8) a. l'amiga MEVA (no teva)
*l'amiga MEU (no teva)
- b. la cosina meva i teva
*la cosina meu i teu
- c. una amiga només meva
*una amiga només meu
- d. Filla meva, sigues més puntual.
*Filla meu, sigues més puntual.

- A diferència de la forma flexionada, no pot aparèixer en construccions amb nom buit (9a) o amb funció predicativa (9b), i no pot aparèixer aïlladament (9c):

- (9) a. La teva Ø és allà.
*La teu Ø és allà.
- b. Aquesta cosina és meva.
*Aquesta cosina és meu.
- c. — De qui és cosina? — Meva
— De qui és cosina? — *Meu.

Aquests comportaments que hem descrit, que no són coincidents amb el possessiu tònic flexionat, són propers al possessiu àton del català. El possessiu àton també és exclusivament prenominal i també és agramatical en contextos com els que hem esmentat. Tot i així, el comportament entre les dues formes tampoc és coincident:

- A diferència del possessiu àton (10a), el possessiu defectiu en gènere no codifica trets de definitud, i per això ha d'aparèixer amb articles definits o altres

elements que encapçalen la construcció com articles, determinants demostratius, indefinits o numerals (10b):

- (10) a. ma cosina
 *la ma cosina
 b. *meu cosina
 la/aquesta/una meu cosina

- A diferència del possessiu àton, admet articulacions emfàtiques en posició prenominal:

- (11) És la MEU taula, no la teva!
 *És MA taula, no la teva!

Resumint, el possessiu defectiu en gènere del català septentrional presenta un comportament que està a mig camí entre el possessiu àton i el possessiu tònic. Alguns trets l'apropen al possessiu àton o clític (que té una distribució molt reduïda en català), però a diferència d'aquest no codifica cap tret de definitud. En aquest sentit, el possessiu defectiu és com el possessiu tònic *meu/meva*, amb el qual comparteix altres característiques com la combinació amb diversos determinants i quantificadors, les pronúncies emfàtiques i les restriccions sobre la coordinació. Això fa que puguem considerar que, sense poder-s'hi equiparar, s'assembla més al possessiu tònic *meu/meva* prenominal que al possessiu postnominal o al possessiu àton prenominal.

3. La rellevància de l'estudi de la variació per a la comprensió de fenòmens generals

La descripció d'un tret dialectal ens permet obtenir dades d'una forma de possessiu que, com hem assenyalat, té un comportament diferent de les formes de possessiu àtones i tòniques del català central, molt més àmpliament descrites. Aquest fenomen —com altres fenòmens morfosintàctics— ha estat molt poc analitzat des del punt de vista de la variació

dialectal, més enllà de documentar-ne l'existència. I, malgrat tot, és precisament aquest tipus d'estudis que ens permeten arribar a una comprensió més profunda de certs fenòmens, tal com mostrem a continuació.

El fet que una mateixa forma de possessiu pugui tenir propietats gramaticals diferents en funció de la posició que ocupa respecte del nom respon a certes oposicions que, a més, són paral·leles a les que presenten altres elements com ara els pronoms personals (Cardinaletti i Starke, 1999). Algunes investigacions en altres llengües romàniques mostren que cada tipus de possessiu, segons la posició que ocupa respecte del nom, té propietats gramaticals diferents, com les que hem vist quan descrivíem els comportaments dels possessius del català. Cardinaletti (1998) en va fer aquesta classificació, que exemplifiquem amb formes de llengües romàniques:

- Fort: possessius tòpics postnominals
la germana seva (ca.), *la casa sua* (it.), *la casa suya* (es.)
- Deficient
 - Feble: possessius tòpics prenominals
la seva germana (ca.), *la sua casa* (it.), *la sienne* Ø (fr.)
 - Clític: possessius àtons prenominals
sa germana (ca.), *su hermana* (es.), *sa soeur* (fr.)

La breu descripció que hem fet suggereix que el possessiu defectiu en gènere i el possessiu tòpic prenominal flexionat en gènere (és a dir, *la meu germana* i *la meva germana* respectivament) poden rebre una anàlisi paral·lela (les diferències entre les dues formes afecten només els contextos amb posició postnominal —és a dir, **la germana meu* i *la germana meva*). Si, tal com afirma Cardinaletti (1998), la posició prenominal és un indicador del caràcter deficient,

tots dos serien formes deficientes febles (però no àtones). Aleshores, el possessiu invariable en gènere *meu* seria una realització morfològica específica de possessiu feble en català (vg. Ferrerós i Roca, 2023, per a una anàlisi més detallada).

Una anàlisi com aquesta mostra que l'estudi de les propietats gramaticals dels possessius defectius en gènere propis de les varietats de català septentrionals permet classificar-los segons una caracterització que serveix per descriure el funcionament d'aquests elements possessius en diferents llengües. Per tant, aquestes dades contribueixen a un coneixement científic més general sobre el funcionament de la facultat del llenguatge. A més d'això, però, mostren que el català té diferents sistemes pronominals en funció de la varietat dialectal, i que cada una d'aquestes varietats és tan sistemàtica com les altres des d'un punt de vista morfosintàctic.

Aquesta anàlisi ens permet entendre el funcionament d'altres formes de possessiu emprades en rossellonès. Així, per exemple, una anàlisi paral·lela a la que hem fet ens permetria determinar que formes com *llur* són emprades en aquesta àrea de maneres diferents: el possessiu *llur* pronominal té dues formes en català rossellonès (que coincideixen parcialment amb el francès), que es corresponen a dues formes deficientes: la feble precedida per un determinant i seguida d'un substantiu, tònica i, en rossellonès, amb flexió de gènere, i la deficient (àtona, sense flexió de gènere, amb valor de definitud):

(12) **Deficient feble**

Català rossellonès

La llura/llur casa és a prop.

És la llura/llur Ø.

La llura/llur Ø és a prop.

Francès

*La leur maison est proche.

C'est la leur Ø.

La leur Ø est proche.

Deficient clític

Català rossellonès

??Llur casa és a prop.

Francès

Leur maison est proche.

Aquesta anàlisi permet demostrar que el *llur* rossellonès no és coincident amb el del francès: en català rossellonès *llur* és una forma deficient feble, mentre que en francès és en realitat dues formes (la deficient feble i la clítica) i que, com a formes febles, presenten propietats gramaticals, morfològiques i sintàctiques, diferents.

4. Conclusió

Les formes de possessiu que hem descrit apareixen de manera molt marginal en les gramàtiques i en els tractats de variació dialectal i, quan hi apareixen, no se'n fa la caracterització sistemàtica que tenim de les varietats més properes a l'estàndard; és a dir, no disposem de descripcions i anàlisis que tinguin en compte les seves propietats semàntiques, morfològiques i sintàctiques i que permetin contribuir a construir un marc d'estudi unitari per a la caracterització i anàlisi d'aquests elements des d'un punt de vista general.

Els estudis lingüístics ens han de permetre canviar la mirada que tenim sobre la diversitat i incloure-hi, d'una banda, totes les llengües possibles, no només per igualar-les en prestigi sinó per poder identificar propietats que són rellevants per a la caracterització del fenomen del llenguatge. Però també és fonamental tenir en compte, al mateix nivell, la variació dialectal, que permet assolir de la mateixa manera coneixements que són rellevants per a aquesta comprensió profunda de la facultat de llenguatge.

5. Referències bibliogràfiques

BRUCART, Josep Maria. «Els determinants». A: SOLÀ, J. (ed.). *Gramàtica del català contemporani* Barcelona: Empúries, 2002, p. 1435-1516.

- CARDINALETTI, Anna. «On the deficient/strong opposition in possessive Systems». A: ALEXIADOU, A.; WILDER, C. (eds.). *Possessors, predicates and movement in the determiner phrase*, 22. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1998, p. 17-53.
- CARDINALETTI, Anna.; STARKE, Michal. «The typology of structural deficiency: A case study of the three classes of pronouns». A: VAN RIEMSDIJK, H. (ed.). *Empirical Approaches to Language Typology*. Vol. 5, *Clitics in the Languages of Europe*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH, 1999, p. 145-234.
- FERRERÓS, C., ROCA, F. «Possessius invariables en gènere en català septentrional». A: Gibert, E. [et al.] (eds.) *Linguistica sine finibus. Estudis dedicats a Montserrat Batllori Dillet*. Girona: Universitat de Girona, 2023, p. 86-118.
- GÓMEZ DURAN, Gemma. *Gramàtica del català rossellonès* [en línia]. Tesi no publicada, Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2012. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/96175#page=1>> [Consulta: gener de 2024]
- IEC, INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2016.
- VENY, J. (1982 [2020]). *Els parlars catalans*. Palma: Nova editorial Moll.
- VENY, J., Massanell, M. (2015). *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Perpinyà i Girona, avui: la llengua, la literatura reuneix els treballs sorgits de dos seminaris celebrats a Perpinyà i a Girona el 2024, en el marc del projecte **Els estudis catalans transfronterers: de Perpinyà a Girona i viceversa**. Des de mirades sociolingüístiques, dialectals, toponímiques, literàries i institucionals, el volum dibuixa un estat de la qüestió sobre la Catalunya Nord i sobre les relacions culturals que travessen la frontera.

Els estudis que s'hi apleguen parteixen d'un territori compartit i fragmentat alhora: l'espai català transfronterer. Hi trobem diagnòstics sobre la realitat socioeconòmica i lingüística, reflexions sobre l'ensenyament i les polítiques de promoció del català, aproximacions a la variació dialectal i a la toponímia nord-catalana, i lectures sobre figures i discursos de la literatura catalana del nord. El llibre no idealitza la frontera ni la dissimula: la posa al centre per entendre què separa, què comunica i què es pot construir encara entre Perpinyà i Girona.

**Documenta
Universitaria**

@DocUniv
documentauniversitaria.com

**Universitat
de Girona**